

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.019
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

*офіційного опонента, доктора наук із соціальних комунікацій,
професора, в.о. декана факультету соціально-гуманітарних технологій
та менеджменту Державного податкового університету*

Зикун Наталії Іванівни

*на дисертаційне дослідження Пелешок Ольги Олексіївни на тему:
«Краєзнавчий наратив районної преси Тернопільщини початку ХХІ століття»,
представлене на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 061 – Журналістика*

Дисертація Пелешок Ольги Олексіївни «Краєзнавчий наратив районної преси Тернопільщини початку ХХІ століття» спрямована на розв'язання важливої наукової проблеми, яка в умовах гарячої фази виборювання Україною своєї незалежності й місця в спільноті європейських держав набуває особливого практичного значення – як одна із комеморативних практик, спрямованих на репрезентацію певного історичного наративу, що сприяє надійній національній самоідентифікації, зокрема із залученням ЗМК.

Актуальність теми дослідження, виконаного в межах науково-дослідної роботи кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Сучасні тенденції розвитку медіагалузі та регіональні ЗМІ», є очевидною з огляду на низку різномасштабних чинників, серед яких насамперед варто виділити такі: 1) несформованість вичерпного розуміння поняття наративу, зокрема в науці соціальних комунікацій; 4) важливість наукового рефлексування щодо проблем з локальними друкованими ЗМІ в умовах кризового стану в Україні й світі; 3) зростання ролі локальних і гіперлокальних ЗМК в умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні та малодослідженості краєзнавчої медіапроблематики як маркера локальних особливостей; 4) посилення вагомості районної преси у формуванні вичерпної медіакартини світу, актуалізація інтересу до краєзнавчо-державотворчих традицій; 5) актуалізування локальної історії, її (ре)конструювання і розширеного моделювання» (вказує дисертантка, с.140)

наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., зміни в усвідомленні концепту «національна ідея», формування краєзнавчо-державотворчого контенту ЗМК.

Слушним є вибір як об'єкта дослідження специфіки краєзнавчого нарративу районної районної преси саме Тернопільської області, краю багатих національних традицій, середовища унікальної культури, яка поєднує в собі найрізноманітніші прояви людської життєдіяльності, починаючи з найдавніших часів і закінчуючи сьогоденням.

Автору вдається пов'язати сучасні глобалізаційні процеси, що прочитуються і в ЗМІ, з локальними медійними завданнями, проблемами, форматами і тенденціями, забезпечивши надійне історико-краєзнавче тло для глибшого розуміння медіакраєзнавчої стратегії.

Сучасні напрацювання в цьому напрямі визначають інтерес до локальних ЗМК із застосуванням сучасних методів наукового дослідження, тому робота О.Пелешок є своєчасною, актуальною й матиме практичне значення.

Дослідження одночасно є модерним – через ключове поняття нарративу, крізь призму якого подається районна преса Тернопільської області – і традиційно добротним виписаним нарисом тернопільської преси – від газети «Сніп» 1876 р. до сучасного стану районок, передумовою появи яких стало утворення сучасної системи областей України (с.78). Змістовні медіанариси про районні ЗМІ в різні історичні періоди формують наповнення п.п. 2.1–2.2.

Дисертаційна робота має логічну, раціональну, послідовну структуру, що створює передумови для повної та ефективної реалізації мети й завдань дослідження, висвітлення отриманих результатів.

Цілком обґрунтованими й прагматично виправданими вважаємо формулювання мети роботи й комплексу завдань, які цілком вичерпують проблематику теми – науково-методологічного, термінологічно-понятійного, історичного, жанрово-оформлювального характеру, що потім успішно й на належному рівні вирішуються авторкою. Проте, здається, цікавим і доречним було б завдання й формулювання рекомендацій щодо удосконалення й

вияскравлення краєзнавчо-нарративної специфіки районної преси Тернопільщини.

У вступній частині, лаконічній, чіткій, інформативній, що містить всі необхідні для цього підрозділу структурні компоненти, авторка визначає систему теоретичних і методологічних координат, у яких здійснюватиме власний аналіз. Вступ засвідчує актуальність роботи, її практичне й теоретичне значення, що значною мірою визначене професійним застосуванням авторкою ефективних методів для опрацювання фактологічного матеріалу.

Основні положення дисертації аргументовані, кожний підрозділ містить теоретико-прикладні розроблення й узагальнення.

У роботі доводиться набуття помітності й впливовості районної преси на початку 2000-х рр. та актуалізація краєзнавчої медіатематики – а отже й краєзнавчих нарративів. Належним чином авторкою коментується наукова природа нарративу як складного поліпредметного, багатовекторного поняття, нарративного типу комунікації, тлумачення газетних нарративів. На основі комплексного аналізу 7 873 публікацій у 17 районних газетах формулюється сутність комунікативного явища «краєзнавчий нарратив». Дослідниця цілком обґрунтовано доводить, що на основі масмедійного представлення краєзнавчого нарративу можна створювати модель краєзнавчого універсуму певного історичного періоду (с.55-56), що вона сумлінно намагається реалізувати на матеріалі районних газет Тернопільської області. О.О. Пелешок окреслює тематичне коло краєзнавчих публікації, групуючи їх за напрямками (географічний, економічний, історичний, мистецький, етнографічний), визначаючи активність репрезентування кожного на газетних шпальтах, обраних за об'єкт вивчення. Наукове значення, безперечно, матимуть висновки авторки щодо композиційно-оформлювальної специфіки краєзнавчих нарративів та жанрових їх концептів.

Теоретичні положення й отримані практичні результати дослідження візуалізовано й обґрунтовано в 11 рисунках і 7 таблицях.

Окреме самостійне значення мають цікаві й змістовні додатки: зокрема, додаток Б – «Перейменування районних газет Тернопільської області у 1939-1992 рр.» (с.255), Додаток В «Тематичні різновиди краєзнавчих рубрик районних газет Тернопільщини» (с.256-257).

Належний ступінь достовірності й обґрунтованості наукових результатів дисертації О.Пелешок забезпечується, зокрема, професійним використанням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, а також ретельним вивченням значного обсягу наукових праць (355 наукових досліджень у списку використаних джерел), у яких висвітлювались питання, дотичні до теми дисертації. Цілком виправданим у роботі є використання історичного методу, бо, як слушно підкреслює дослідниця, «духовно-історичні шляхи становлення районної періодики не можна штучно випростувати» (с.30). Логічно обґрунтованим для комплексного вивчення контенту районних газет є застосування комплексно-аналітичного підходу, який поєднує системно-хронологічний, історико-описовий, жанровий, аналітичний, проблемно-тематичний, біографічний, бібліографічний методи (с.58). Наукові положення, трансльовані О.Пелешок, і висновки – як до кожного розділу, так і до роботи загалом – є достовірними й обґрунтованими.

Авторка у результаті пошуково-дослідницької діяльності, спрямованої на наукове кваліфікування нарративної специфіки журналістських текстів у районній пресі Тернопільської області, виокремлює поняття «краєзнавчий нарратив», окреслює й характеризує його ознаки, рейтингує найрелевантніші жанрові концепти краєзнавчих нарративів у друкованій пресі; розробляє методику аналізу краєзнавчих нарративів.

Окремі результати досягаються в науковому дискурсі вперше (визначення розуміння поняття краєзнавчої наповненості ЗМІ в системі наук про медіа; дослідження стану вивчення районної періодики в українському журналістикознавстві; подання зрізу краєзнавчої наповненості сучасної районної друкованої преси Тернопільщини; тематичне класифікування краєзнавчих нарративів). Спостереження авторки й узагальнення значного

масиву емпіричного матеріалу в обраному наративному аспекті в результаті сприятимуть удосконаленню загальних уявлення про наративний інструментарій у медіагалузі. Заслугує на схвалення й уточнення специфіки жанрової своєрідності краєзнавчого контенту й наративного потенціалу медіажанрів краєзнавчої тематики.

Матеріал дисертації відображено в 7 статтях у наукових фахових виданнях України, наукових періодичних виданнях інших держав (членів Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу) та у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних.

Достатнім вважаємо і рівень апробації основних результатів і узагальнень автора на 14 всеукраїнських і міжнародних науково-комунікативних заходах із широкою географією та хронологічним діапазоном.

Текст дисертації, додатки засвідчують, що в основі дослідження великий обсяг фактологічного матеріалу (авторкою опрацьовано 14169 номерів районних газет Тернопільської області), теоретичні засади його дослідження окреслено в розділі 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження краєзнавчого наративу у контексті соціальних комунікацій», який демонструє докладне опрацювання наукових джерел, у тому числі й іншомовних.

Великий хронологічний діапазон дослідження (2000–2015 рр.) сприяв простежуванню динаміки краєзнавчих наративів у різних суспільних і часових координатах.

Характеризуючи позитивно наукові здобутки дисертантки, доцільно висловити й побажання щодо цієї дисертаційної роботи.

1. Одним із ключових понять, якими оперує дослідниця і які кваліфікує, є поняття наративу та його різновидів – насамперед газетний наратив та краєзнавчий наратив. У тексті роботи на різних сторінках натрапляємо на фрагментарні спроби його визначення (тлумачення), які стосуються різних рівнів і аспектів поняття: с. 41 йдеться про «виокремлення та опис саме газетних наративів: серії текстів, цілого тексту або його частини, для яких характерна тематична єдність на основі інформування про єдину

подію зі спільними учасниками, сюжетно-подієвою основою, локалізованою в цілісному просторово-часовому континуумі»; на с.42 авторка визнає: «у дисертації дотримуємося такого постулату: газетний наратив = інформація про одну соціально актуальну подію (в даному випадку – краєзнавчу)»; на с.48 читаємо: «Під терміном «краєзнавчий наратив» розуміється опис минулого та сьогодення локальної території. Тобто, у нашому випадку, це – публікація, яка ґрунтується на документальній основі і подана у порівняльному контексті: регіональному і національному»; на с.50: «під краєзнавчим медіанаративом розуміємо деяку систему, що складається з авторів (суб'єктів мовлення) з певними характеристиками, включаючи підхід до створення тексту (методи і засоби виразності)».

Авторкою, як переконуємося, достатньо широко тлумачиться поняття наратив – подеколи фактично ототожнюється з журналістською публікацією наративного формату – наприклад, на с. 137 читаємо: «тут публікуються наративи як штатних журналістів, так і дописувачів-науковців, письменників».

Здається доцільним більш повне й розлоге виписування сутності поняття *газетного наративу*, чітке й узагальнене тлумачення *краєзнавчого наративу*, що повною мірою відображало б оригінальну авторську позицію, а також багатоаспектність, відтак – і багатозначність терміна.

2. На нашу думку, у роботі подеколи автор не дотримується розмежування понять *локальний* і *регіональний* (зокрема, с.87-88; с.191) або ж не зовсім чітко кваліфікує місце районних газет у цій класифікаційній системі.

3. Здається, не зовсім коректним використання терміна *медіація* на с.2, коли говориться про «досвід у медіації краєзнавчого контенту», очевидно, що там ідеться про медіапрезентування або медіатранслявання. Терміном «медіація» позначається «залучення посередника (медіатора) для вирішення спору».

4. Авторка обґрунтовано визнає, що регіональна журналістика представлена як друкованими газетами і журналами, так і електронними

версіями цих видань, а також сайтами, які не мають друкованого аналога» (с.88). Здається, цікавим могло б бути зіставлення краєзнавчо-нарративного потенціалу цих форматів – друкованого й електронного.

5. Важливою у дослідницькому плані є парадигматика краєзнавчого контенту районної преси Тернопільщини – у дисертації багато цифрових характеристик щодо переважання певної теми в краєзнавчих публікаціях тих чи тих районних газетах, однак не подаються авторські припущення чи коментарі дослідниці щодо причин цього (наявність особливого матеріалу, автури, редакційної політики тощо) та значення, що могло б, на нашу думку, суттєво збагатити висновки авторки й стати основою для формулювання рекомендацій для медіапрактиків.

6. У роботі дуже слушно підкреслюється, що особливе зацікавлення викликає проблемно-тематична різноманітність розглянутих краєзнавчих публікацій, проаналізовані наративи віднесені до однієї з підтем (що відповідають основним напрямам досліджень краєзнавства в Україні): географічної, економічної, історичної, мистецької та етнографічної». На нашу думку, не менш важливим є й чітке окреслення тематичного діапазону всередині кожної з тем.

Висловлені зауваження й побажання не є принциповими, мають рекомендаційний характер і жодною мірою не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Пелешок О.О.

Вважаємо, що дисертація Пелешок Ольги Олексіївни «Краєзнавчий нарратив районної преси Тернопільщини початку ХХІ століття» характеризується високим рівнем актуальності, наукової новизни, є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, містить нові науково обґрунтовані результати та має практичне значення. Висновки всебічно вмотивовані, варто також констатувати відсутність порушень здобувачкою засад академічної доброчесності.

Усе це дає підстави зробити висновок, що дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про

затвердження вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, Пелешок Ольга Олексіївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:

*Доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, в.о. декана факультету*

соціально-гуманітарних технологій та менеджменту

Державного податкового університету

25 липня 2022 року

Державний податковий університет
Підпис: *Наталія ЗИКУН*
засвідчую:
вчений секретар
«13» 07 2022 р.